

19.68x18.38	1/4	44	עמוד	הארץ - מוסף הארץ	07/2014	43414526-9
העם על הסף - 25910						

שדרות קרן פרידמן-פלג

”זה מתאים לאשכנזים, המוזיקה הזאת”

להשתמש בחדרי ביטחון רגשיים, להאזין למוזיקה קלאסית ולהירגע, לנתב את הכעס לאפיקים חיוביים - פסיכולוגים המנסים לספק סיוע נפשי לתושבי שדרות, נתקלים לא פעם בהתנגדות לנוכח הכלים שהם מציעים. המטפלים נתפסים כבעלי פריבילגיות שמתקשים להזדהות עם מצב התושבים, והטיפול שהם מציעים נתפס כדורש מהם להסתכל פנימה, בעוד שהם רוצים לצאת נגד המדינה שמותירה אותם מאחור

באותו אחר צהריים חם של ראשית הקיץ, הוקדש המפגש עם תושבי שכונת נוה אשכול למיומנות מן הסוג הזה: לימוד ותרגול דמיון מודרך והרפיה. לא חר שהתיישבו על הכיסאות במעגל, מתוכחים מעט ביניהם על כיוון המאורה, פתחה הפסיכולוגית שהגידתה את המפגש ושאלה: “מי אחראי להרגיע אותנו? הממשלה או אנחנו?”

מנקודת מבט טיפולית, השאלה שהציגה הפסיכוכיורוגית לתושבי השכונה היא שאלה רטורית, כזו שהתשובה עליה אמורה להיות ברורה מאליה: אנחנו. אנחנו אלה שאחראים להרגיע את עצמנו. איך? בעזרת כל אותן מיומנויות רגשיות והתנהגותיות שנלמדו במסגרת סדנת החוסן. בשאלתה, אם כן, ביקשה הפסיכוכיורוגית שישבה באותו אחר צהריים בחדר קטן בשכונה בשדרות, מול מאוורר מקרטע, להפנות את המבט של סלבה, טניה, רבקה וחבריהם פנימה, אל עולמם הרגשי. ההתבוננות הפנימית הזאת, כך קיוותה, תאפשר להם מידות של הקלה והפוגה מהמתרחש שם בחוץ, סבבי האזעקות וירי הרקטות, אלה שהיו ואלה שעוד יבואו. היא בשום אופן לא יכולה היתה לצפות את עוצמת הסירוב שלהם.

סלבה היה הראשון להגיב: “הממשלה! לא אני חנו... קסאמים גודמים לאוכלוסייה - אין אמונה בממשלה. אני אשתדל לא לשלוח בן ובת שלי לצבא, אין לי אמונה... התוכנית שלנו זה ללמוד אנגלית ולברוח מהארץ... מה אומרים במרכז? אה, יש קסאמים, כאילו אנחנו סוג ב’”. הפסיכולוגית, מופתעת, אמרה בחיוך: “המון כעס יש היום!”

דבורה המשיכה את הקו של סלבה: “לי יש הרגשה שכל הממשלות - הם רוצים שיהיה שחד ארום, הם רוצים שהאוכלוסייה תהיה חסרת אונים... אולי צריך שיקומו פה פלנגות של שדרות ויתחילו לזרוק

לים הרגשי שלנו”, “היחוד ההבחנה בין הרגשות השונים” ותרגול במטרה “להפוך את הדיבור על רגשות למקובל” (כל הציטוטים הם מתוך תצפיות וראיונות שנערכו במסגרת המחקר האנתרופולוגי שלי - קפ”פ). תשומת לב מיוחדת ניתנה לרגשות הפחד והכעס. לצורך התמודדות עם הפחד הונחו משתתפי סדנת החוסן לדמיין לעצמם מקום בטוח, שבו הם חשים מור

את רוב הפסיכולוגים זיהו תושבי שדרות באופן אסוציאטיבי (ולרוב בצדק) עם המעמד הבינוני-גבוה ותל אביב האשכנזית. “(הם)

מקבלים משכורות וצוברים ידע וניסיון בזה שהם עובדים בשדרות ומשכללים את הכלים שלהם”,

אמרה נורית, ונינה הוסיפה:

“עושים טובה למסכנים הנבערים והקצת מיוחדים משדרות - אנחנו, אנחנו באים לעזור לכם!”

גנים ואהובים. ביחס לכעס הודגש כי “חשוב לבטא את הכעס ולתעל אותו לכיוון חיובי, שכן הכעס הוא ריי גוש המתחיל בטפטוף ועלול להפוך לשיטפון גדול”. אנשי הטיפול גם לימדו את המשתתפים כיצד להבחין בין סוגים שונים של לחץ, ולכמת אותם, וכיצד להפעיל את הגוף ואת המחשבה כדי להשיג תחושות רגיעה ולהפיג חרדות.

דה היה אחר צהריים חם ושקט של תחילת חודש יולי בשכונת נוה אשכול בשדרות. קשה היה לדמיין את הדרמה שהתחוללה ממש כאן, בשכונה הזאת, שנתיים קודם. נוה אשכול היתה השכונה הראשונה ששילמה מחיר בחיי אדם כתוצאה מירי הרקטות מכיוון הרצועה; ביוני 2004 פגעה רקטת קסאם באחד מגני הילדים בשכונה, וגבתה את חייהם של מרדכי יוסיפוב, סבא שבא לאסוף את נכרו מהגן, ושל אפיק אוהיון, אחד מילדי הגן. קשה עוד יותר היה לדמיין את הדרמות שעוד יתחוללו כאן מאוחר יותר (גשמי קיץ, ענני סתיו, חורף חם, עופרת יצוקה, עמוד ענן, צוק איתן, וגם סתם ירי רקטי, כזה שלא כלול בשום סכב).

בחדר קטן במרכז קהילתי בשכונה החלו להיאסף מקצת מתושביה; היו שם סלבה, עולה מברית המועצות לשעבר שהגיע לשדרות עם אשתו ושני הילדים כמה שנים לפני שהחלה האינתיפאדה. הילדים נשארו בבית, הוא ואשתו טניה הגיעו ביחד; קצת אחריהם הופיעה דבורה, ילידת צפון הארץ, שגרה בשדרות עם בעלה רב מאמצע שנות ה-60, וכשנפטרו לפני כמה שנים וארכי עת ילדיה עזבו לקיבוצי הסביבה נשארה דבורה בעיר לברה; רבקה, עולה מאתיופיה שהגיעה לשדרות בראשית שנות ה-80 נכנסה גם היא אל החדר עם עוד שתי חברות, גם הן מאתיופיה, שישבו לצדה, שותקות; והיו גם משה ודינה, תושבי השכונה ועולים מאוזבקיסטן.

סלבה, טניה, רבקה, דבורה ומשה, וכמוהם גם אחרים משכונות אחרות ובימים אחרים, נענו לאחד מערוצי הסיוע שהוצעו לתושבי שדרות מאז קנה לו ירי הרקטות אל עבר העיר אחיזה בתודעה הישראלית: “סדנת חוסן”. שישה מפגשים באורך שעה וחצי בהגידה של פסיכולוג, שסייע למשתתפים לפתח בכל פעם מיומנות אישית מסוג אחר: “העשרה של אוצר המיי-

21.19x21.24	2/4	עמוד 45	הארץ - מוסף הארץ	07/2014	43414537-1
העם על הסף - 25910					

קסאמים גם כן!"

סלבה המשיך: "אתמול אומרים אתה שדרות, אתה טוב. היום אומרים, אתה שדרות, אתה זבל. איך אני יכול לשלוח את הבן שלי לצבא?... מי יגיד לך תודה אם לא יהיה לך בן בגלל שהוא ישרת בצבא? תהיי מוזמנת לירושלים, ליום העצמאות, לעמוד ברקע".

רבקה התבוננה בחברותיה ובפסיכולוגית לסיי רוג'ין, ואמרה: "עלינו בשדרות, אומרים קצת מרוי קאים, קצת אתיופים, קצת ישראלים, שלא יודעים איפה הם חיים".

הפסיכולוגית ניסתה לשנות את כיוון הדיון: "תיכננתי לתת לכם כלים פרקטיים, איך אפשר לעזור למישהו להירגע אם רואים שהוא בלחץ. אני רוצה לשים מוזיקה מאוד נעימה, וכל אחד יעשה מה שהוא רוצה".

היא הפעילה את הטייפ ומוזיקה קלאסית החלה להתנגן ברקע. רבקה אמרה: "זה מתאים לאשכנזים, המוזיקה הזאת".

בלום את הפרעה הנפשית

כוונתה של הפסיכולוגית היתה כמובן ללמד את סלבה, דבורה, רבקה והבריהם דמיון מודרך והרפיה, אבל היא חוללה מאבק כוח בועיר אנפיו. זו היתה עדות להופעתה של זירה חדשה שבה ניתן סיוע בפריפריה המופגזת של ישראל: הנפש. בעוד שהפסיכולוגית ביי קשה שיפנו את מבטם פנימה, מרגישה את הצורך לעי צב מציאות רגשית מתאימה כמענה לאיום הרקטות, ביקשו הם להפנות את המבט דווקא החוצה, מצביעים על הקשיים האובייקטיביים המאפיינים את חייהם בשוליים הגיאוגרפיים והמעמדיים של ישראל, ולכן גם בשולי התודעה.

דווקא מתוך המקום המוחלש הזה ומתוך שלל הכוחות הפועלים עליהם - הביטחוניים, הכלכליים, החברתיים - עלו קולותיהם של סלבה, דבורה ורבי קה, והיו למניפסט קטן של מחאה. הם לעגו לסוכני מדינה כמו הממשלה והצבא, ולסמלי מדינה, כמו טקס יום הזיכרון הממלכתי, התריסו נגד הפסיכור לוגית המבקשת מהם לקבל אחריות ולהרגיע את עצמם, והציגו ערוצים לביטוי התנגדות פעילה. כך דבורה, שהציעה לנקוט אלימות פיזית, או סלבה, שהתנה את יכולת ההישרדות של משפחתו בלימודי די אנגלית במטרה לעזוב את הארץ. התנגדותה של

מתנדבי זק"א מנקים את הדם מזירה בה נהרגו מרדכי יוסיפוב שהגיע לאסוף את נכדו מהגן, ואפיק אוחיון בן השלוש, כתוצאה מפגיעת טיל קסאם בגן ילדים (יוני 2004) צילום: אוריאל סיני

19.68x25.31	3/4	46	עמוד	הארץ - מוסף הארץ	07/2014	43414540-5
העם על הסף - 25910						

תושבת העיר שדרות בודקת את הנזק שנגרם לביתה עקב פניעת רקטה במבנה (יולי 2014) צילום: אי אף פי

היציאה ממקומם המסורתי בקליניקה לטובת הת-
 רכביות טיפוליות בבתי הספר או בשכונות העיר,
 היא שהפכה את העיסוק בנפש לזירה חדשה שבתו-
 כה עולות במלוא חריפותן חוויות של שוליות אתנית
 וחולשה מעמדית. בעוד שתושבי שכונת נוה אשכול
 הצביעו על חוסר יעילותה של המוזיקה הקלאסית
 כאמצעי להפגת הלחץ והחרדה שלהם, אחרים תהו
 לא אחת על המניעים העומדים מאחורי התגייסותם
 של אנשי הטיפול לטובת הענקת סיוע לתושבי העיר.
 את רוב הפסיכולוגים שעמם נפגשו, זיהו תושבי
 שדרות באופן אסוציאטיבי (ולרוב בצרק) עם המע-
 מר הבינוני-גבוה ועם תל אביב האשכנזית. (הם) גם
 מקבלים משכורות וגם צוברים ידע וניסיון בזה שהם
 עוברים בשדרות ומשכללים את הכלים שלהם, אמ-
 רה אז נורית, תושבת שדרות וכת למהגרים שהגיעו
 לעיר ממרוקו כשעוד היתה מעברה, (אחר כך) הם
 יכולים להציג תוצאות בעקבות העבודה בשדרות או
 בכל מקום פריפריאלי אחר. נינה, חברתה של נורית,
 תיארה את אנשי הטיפול ככאלה שתופסים את עצמם
 כסופרמנים שבאים ו"עושים טובה למסכנים ולנבערים
 ולקצת מטומטמים ולקצת מפוחדים משדרות - אנחנו,
 אנחנו באים לעזור לכם!"

יחסי כוח בזירה חדשה

סדנת חוסן למטפלות סיעודיות באמצע נו-
 במבר 2006 המחישה גם היא בעוצמה רבה כיצד
 הפך הסיוע הנפשי לתושבי העיר לזירת מאבק.
 בעיתוי מקרי התקיים מפגש הפתיחה יום לאחר
 שנפלה רקטה בשדרות וגרמה למותה של תושבת
 העיר פאינה סלוצקר, ולפציעתו הקשה של מאבטח
 ששתי רגליו נקטעו.

מתוך עמדתם המוחלשת לכאורה של
 אלה ה"זקוקים לסיוע", העירו וניערו
 תושבי שדרות שאלות יסוד הנוגעות
 לגבולות חברתיים ואישוויון; אותן
 שאלות שהפסיכולוגים ניסו לטשטש.
 מכאן עלתה נטייתם שלא להיענות
 להצעות טיפוליות כמו "לנתב את
 הכעס לאפיקים חיוביים". תחת זאת
 הם ביקשו לתרגם את הכעס דווקא
 לאותו "שיטפון גדול" שממנו ניסו
 אנשי הטיפול להימנע

שנקבעה מראש עם מחלקת הרווחה של העירייה, מב-
 קר כל אחד ממשתתפיה בביתה של משפחה לטיפול
 בן שישה מפגשים, במטרה לייצר מידה של חוסן אישי
 ומשפחתי שתמנע את התפתחותה של הפרעה נפשית
 בקרב מי מחבריה.

ערוץ סיוע אחר אמוץ על כניסה לבתי הספר בא-
 מצעות הפעלה של "חדרי שלוה". "סביבה פיזית
 מיטיבה בתוך בית הספר", כך הסבירו אנשי הטי-
 פול את הכותרת החדשה, שמטרתה תהיה "לשמש
 חדר ביטחון רגשי עבור התלמידים". בעתות חר-
 דה, לחץ או מצוקה יכולים התלמידים להיכנס אל
 חדר השלוה בליווי המורה או היועצת, להתרווח
 על הכריות שהונחו בו, לשוחח, להקשיב, להירגע,
 ולאחר מכן - לשוב לכיתה.

רבקה לשימוש במוזיקה קלאסית כאמצעי להרגעה
 היטיבה להמחיש כיצד התגלם קו השסע שבין מרכז
 לפריפריה דווקא ברזולוציות העדינות של הרגש.
 הפיכתה של הנפש למוקד חרש של עיסוק בהק-
 שר של ירי הרקטות מכיוון הרצועה אל עבר הדרום
 הישראלי, לא צמחה יש מאין. גוף הידע הקליני
 שהתפתח בעשורים האחרונים בקרב אנשי בריאות
 הנפש על טראומה נפשית לימד כיצד אירועים
 בעלי אופי מאייס-יחיים נצרכים בנפשו של האדם
 כיחידות של זיכרון, זורעים בה הרס והופכים כל
 אחד מאיתנו לנשא פוטנציאל של הפרעה נפשית.
 לצד ההכרה כי החשיפה של תושבי שדרות והסבי-
 בה לאיום הרקטות אינה זמנית, הוביל החשש מפני
 תוח תסמינים טראומטיים בקנה מידה רחב לגיבוש
 מערך סיוע נפשי חסר תקדים בעיר, תחת הכותרת
 "התוכנית לפיתוח החוסן הקהילתי".

ייחודה של התוכנית היה בכך שבמקביל לטי-
 פול במיעוט מתושבי העיר שאובחן זה מכבר כסר-
 בל מתסמינים פוסט-טראומטיים (10%-20%, כך
 לפי העדכות מקובלות), התמקדו אנשי הטיפול
 שהובילו את תוכנית החוסן - רובם מעמותות אוד-
 חיות - בעיקר בהענקת סיוע נפשי לרוב הגדול של
 תושבי העיר. אלה אמנם טרם אובחנו כמי שסובלים
 מתסמינים טראומטיים, אך הוגדרו כקבוצת סיכון -
 מי שעלולים בסבירות גבוהה לפתח כאלה בעתיד.
 בנוסף לסרנאות חוסן כמו זו שנערכה באותו אחר
 צהריים חם בשכונת נוה אשכול, החלה לפעול בשר-
 רות גם "ניידת לטיפול ביתי במשפחות טראומטיות"
 - קבוצה בת שישה פסיכולוגים, מהם דוברי אמהרית
 ורוסית, המגיעה לעיר אחת לשבוע, ובהתאם לרשימה

43414553-9	07/2014	הארץ - מוסף הארץ	עמוד 47	4/4	19.67x25.31
העם על הסף - 25910					

הפכה ליעד כנגד "לחץ". לצד הטשטוש הרטורי הזה בין החיובי לשלילי, שאלו אנשי הטיפול מונחים המוכיחים דווקא בהקשרים אחרים. כך, למשל, המונח "ניידת" שהוצמד לפעילותם של הפסיכולוגים הנכנסים לבתי המשפחות ("ניידת לטיפול במשפחות טראומטיות"), שווה לסיוע הנפשי השיבות זהה לזו הניתנת בשעת חירום לסיוע פיזי. שכלול אוצר המילים הטיפולי, אם כן, הקל על הפסיכולוגים לצאת ממקומם המסורתי בקליניקה, ולהבקיע דרך אל לבי-לבה של העיר.

בשכונות, בבתי הספר ובתוך הבתים התייחסו אנשי הטיפול לתושבים, הורים וילדים כ"אינדיבידואלים". כלומר, כבעלי עולם פנימי שאותו עליהם ללמוד ולהבין, במטרה לעצב מציאות רגשית יציבה דיה מול איום הרקטות: להעשיר את אוצר המילים הרגשי שלהם, ללמוד להירגע, לדמיין מקום בטוח, להפיג חרדות, לחשוב וללמד ערכים ולנתב את הכעס לאפיקים חיוביים. אלא שעמדתם של תושבי שדרות ביחס לנויר שא העומד על הפרק - המחירים הרגשיים שהם משלמים נוכח החשיפה הממושכת לירי הרקטות - היתה שונה בתכלית. כנגד המקור בעולמם הפנימי והרגשי ביטאו סליבה, רבקה, דבורה, בת-שבע, נורית, נינה ואחרים תפיסת עולם שלא אחת ביכרה מאפייני זהות קבוצתיים על פני תפיסה אוניברסלית ואינדיבידואלית. הבקשה הטיפולית להפנות את מבטם פנימה, אל עולמם הרגשי, הובילה אותם להציף פעם אחר פעם דווקא את מוצאם האתני ואת החולשה המעמדית שבה משוקעת מציאות חייהם כפריפריה של ישראל.

מתוך עמדתם המוחלשת לכאורה של אלה ה"קוקים לסיוע", אם כן, העירו וניערו תושבי שדרות שאלות יסוד הנוגעות לגבולות חברתיים ואישיון; אותן שאלות שהפסיכולוגים, בניסיונם להגיע פנימה אל הרגש, טישטשו, לתחושתם, יתר על המידה. מכאן עלתה נטייתם שלא להיענות להצעות טיפוליות כמו "להשתמש בחדרי ביטחון רגשיים" או "לנתב את הכעס לאפיקים חיוביים". תחת זאת הם ביקשו לתרגם את הכעס דווקא לאותו "שיטפון גדול" שממנו ניסו אנשי הטיפול להימנע: לסרב לשרת בצבא, להתריס נגד סמלי המדינה, להצביע על האינטרסים הכלכליים של אנשי הטיפוּל ואפילו להקים "פלנגות של שדרות" ולהתחיל לזרוק קסאמים גם כן. בחדרים קטנים ובתנאים פשוטים, בין גשמי קיץ לענני סתיו, בין חורף חם לצוק איתן, טרפו תושבי שדרות את הקלפים והציבו כנגד היעדים של אנשי הטיפול סדר יום חלופי. בחטף או בשצף, בזהירות או בכוחות, חשפה התמודדותם עם ירי הרקטות את הלשון שבה ביקשו להשתמש; לא היתה זו לשון היחיד הטיפולית של ה"אינדיבידואל"; את לשון הרבים, זו של "קצת מרוי קאים, קצת איתופים וקצת ישראלים", כפי שאמרה רביקה, על כוחה ועל העול הכרוך בה, הציבו תושבי שדרות מול אנשי הטיפול, וחיכו למענה. הם עדיין מחכים. ■

תושבת שדרות שביתה ספג פגיעה ישירה בוחנת את טיל הקסאם (דצמבר 2008) צילום: אליהו הרשקוביץ

חילופי הדברים בין הפסיכולוגים שהובילו את תוכנית החוסן בשדרות לבין תושבי העיר שהפכו בעל כורחם לזקוקים לסיוע, התקיימו אמנם בחדרים קטנים, בטונים לא גבוהים והרחק מהעין הציבורית, אך הם היו לא פחות מהתנגשות ענקים

לרשותו של כל אחד מהם. כל ההבדלים האלה התחדרו במהלך המפגש בין אנשי הטיפול לבין תושבי שדרות, וקיבלו מבט עז.

לתת לשיטפון להגיע

כמומחים בתחום בריאות הנפש, גם הפסיכולוגים שפעלו כפריפריה המוגפת של ישראל פעלו בשם הכרה אוניברסלית באדם כאיש הוא אדם - אינדיבידואל בעל עולם פנימי ורגשי שאותו יש ללמוד ולהבין. דווקא בתוך סיטואציה של סכסוך פוליטי ארוך שנים ושנוי במחלוקת, נאחזו אנשי הטיפול בהגדרה קלינית - טראומה נפשית - ומיקדו את מאמציהם בניסיון לצמצם את ההרס הרגשי והנזקים התפקודיים שהחשיפה הממושכת לירי הרקטות עלולה להסב לכל אחד ואחת מתושבי העיר. למען המטרה הזאת שיכללו אנשי הטיפול את אוצר המילים שבו השתמשו כבואם לסיוע לתושבי העיר, כשלא אחת ביטויים חיוביים הבליעו בתוכם התייחסות למצבים רגשיים שליליים וקשים.

כך, למשל, נארו התערבויות טיפוליות תחת הכותרת "חוסן" כמענה ל"טראומה", שימוש ב"חדר ביטחון רגשי" הוצע נוכח היעדר חדר ביטחון פיזי, ו"שלווה"

סבב ההיכרות שנערך בפתיחת הסדרה השפך את היום-יומם הקשה של מי שעוברת עם אוכלוסיית מוחלשות, בסיטואציה מחלישה גם כן. עדי, למשל, בת 26 וילידת העיר, סיפרה שהיא עובדת במועדונית לילדים עם צרכים מיוחדים בגילאי 6-12. לדבריה, במועדונית עובדת איתה בחורה נוספת שאמורה היתה גם היא להשתתף בסדרה, אך לא הגיעה משום שהמאבטח שנפצע יום קודם לכן מירי הקסאם הוא אחיה הבכור. על התמורדרותם של הילדים עם ירי הקסאמים סיפרה: "יש לנו שני ילדים שלא יכולים ללכת, אז מה עושים כשיש שחר ארום? צריך לשכב על הרצפה ולגונן עליהם". בת-שבע, משתתפת אחרת, עברה כמרכזת תעסוקה למבוגרים הסובלים מלקות שכלית באחד המפעלים בסביבה. בתשובה לשאלתו של הפסיכולוג לוג כיצד הם מתמודדים עם ירי הרקטות, סיפרה ש"המפעל שלנו לא ממוגן, אבל עשינו הרבה תרגילים. יש כאלה שלא יכולים להגיע למ"מ, אז גם נכנסים מתחת לשולחנות, ואחר כך מאוד קשה להוציא אותם משם".

לאחר סבב ההיכרות, הקדיש הפסיכולוג את תחילתה של הסדרה ל"פיתוח משאבי התמודדות". הוא הציג את האמונה כמשאב חשוב, והסביר: "חשוב ללמד ערכים, למה נשארים פה? למה לא עוזבים?" בת-שבע קראה לעברו: "מה, כל אחד יכול לקום וללכת? לא? תנסה למכור בית בשדרות היום. לא? נשים אין ברירה".

גאולה, משתתפת אחרת, הוסיפה: "לא כולם נשארים בגלל אידיאולוגיה של 'נישאר פה! נילחם פה!...' בדרום, אנחנו הילדים החורגים של המדינה". תשומת הלב ההולכת וגוברת למחירים הרגשיים שגובים החיים בצל איום הרקטות, הפכה, אם כן, את הנפש והמתחולל בתוכה למוקד חדש של תשומת לב. התוכנית לפיתוח החורסן הקהילתי בשדרות היא דוגמה אחת, אך היא לא היחידה. די אם נאזין למשרדי החדשות ולדיווחים החוזרים ונשנים על נפגעי חרדה; אם נשים לב למספרם ההולך וגדל של מוקדי הסיוע הנפשי שהחלו לפעול בימי מבצע צוק איתן (מוקד התייעצות בנושא חרדה של קופת חולים כללית, מוקד חירום סיוע נפשי של קופת חולים לאומית, קו חם להורים במצוקה של מכון אדלר ובזק, קו חם לסיוע נפשי של מכבי שירי-תי ברואות, קו ייעוץ להורים לילדים בגיל הרך של ויצו ועוד). בכל אלה יש כדי ללמד כי מה שהיה בעבר הלא מאור רחוק מושטק ומצונזר, הפך למושא חדש ונרחב של סיקור, הכרה וסיוע.

לצד החשיבות הגדולה שיש לתשומת הלב המקצועית והציבורית הזאת, העמדתה של הנפש כמושא חדש לסיוע נוכח ירי הרקטות לדרום הישראלי, מייצרת זירה חדשה שבה באים לידי ביטוי יחסי כוח על רקע אתני ומעמדי. חילופי הדברים בין הפסיכולוגים שהובילו את תוכנית החוסן בשדרות לבין תושבי העיר שהפכו בעל כורחם לזקוקים לסיוע, התקיימו אמנם בחדרים קטנים, בטונים לא גבוהים והרחק מהעין הציבורית, אך הם היו לא פחות מהתנגשות ענקים. הבנה שונה של העולם החברתי ושל מקומו של האדם בתוכו, משמעות שונה המיוחסת לשייכות קבוצתית והערכה אחרת באשר לעומק מרחב הפעולה הפתוח בפניהם - פרי נקציה של סך הפריבילגיות והאפשרויות העומדות

ד"ר קרן פרידמן-פלג, מחברת הספר: "העם על הספה: הפוליטיקה של הטראומה בישראל", היא אנתרופולוגית ומרצה בבית הספר למדעי ההתנהגות במכללה למנהל. ב-2004-2009 ערכה מחקר אנתרופולוגי על עבודתם של פסיכולוגים קליניים ופסיכיאטרים המטפלים בטראומה נפשית בהקשר של הסכסוך